

Samenvatting

Huiselijk geweld is een groot maatschappelijk probleem in Nederland en staat sinds 20 jaar dan ook hoog op de politieke agenda. De overheid tracht middels verschillende beleidsprogramma's dit gezondheids- en veiligheidsprobleem aan te pakken, met als belangrijkste doel het voorkomen en terugdringen van huiselijk geweld.

In dit rapport staan de achtergronden en recidive centraal van daders van huiselijk geweld (HG-daders) die in de periode 2008 tot en met 2017 zijn veroordeeld voor een huiselijk-gewelddelict. De onderhavige studie maakt deel uit van een vijfjarig onderzoeksprogramma naar de recidive onder HG-daders dat medio 2016 van start is gegaan en medio 2021 afloopt. De huidige studie betreft de derde en laatste in de reeks recidivemetingen onder alle HG-daders in Nederland, na eerder de HG-daders tussen 2008 en 2013, en 2008 en 2015 in kaart te hebben gebracht. In deze studie wordt daarnaast, als uitbreiding op de eerdere recidivemetingen, ook gerapporteerd over specifieke groepen HG-daders en hun recidive (i.e., daders veroordeeld voor partnermishandeling, oudermishandeling en kindermishandeling). De volgende drie onderzoeksvragen zijn beantwoord:

- 1 Wat zijn de achtergrondkenmerken van veroordeelde daders van huiselijk geweld in 2017 in Nederland, en hoe verhouden deze kenmerken zich tot die van de totale groep van veroordeelde daders in 2017 in Nederland?
- 2 Welk deel van de daders van huiselijk geweld veroordeeld in 2017 kwam binnen twee jaar na de strafzaak opnieuw in aanraking met justitie (recidiveprevalentie)?
- 3 Wat is de ontwikkeling van de recidive onder veroordeelde daders van huiselijk geweld in 2008 tot en met 2017 rekening houdend met verschuivingen in de achtergrondkenmerken van de daders over tijd?

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de werkwijze van de recidivemonitor van het WODC en maakt gebruik van de gegevens uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD). De OBJD is een gepseudonimiseerde versie van het Justitieel Documentatie Systeem (JDS), het wettelijke registratiesysteem van strafzaken. Het gebruik van de OBJD impliceert dat alleen de criminaliteit die onder de aandacht komt van het Openbaar Ministerie (OM) met het onderzoek in kaart wordt gebracht. Delicten en daders die niet worden opgespoord en niet aan het OM worden doorgegeven, blijven buiten beschouwing.

De onderzoeksgroep in de huidige studie betreft daders die in de periode 2008 tot en met 2017 door het OM zijn vervolgd en waarbij huiselijk geweld bewezen werd verklaard. Meer specifiek gaat het om daders waarbij het huiselijk-gewelddelict in de strafzaak is afgedaan met een transactie, strafbeschikking of beleidssepot door het OM, of met een straf of maatregel opgelegd door de rechter. Om deze groep daders aan te duiden wordt in dit rapport gesproken van veroordeelde daders van huiselijk geweld (HG-daders).

Omdat in deze studie gebruik wordt gemaakt van justitiële documentatie om recidive te meten, is de wijze waarop het OM huiselijk geweld definieert leidend

voor het huidige onderzoek. De definitie is echter aan verandering onderhevig. Lange tijd werd huiselijk geweld gedefinieerd als 'geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer is gepleegd', waarbij de huiselijke kring bestond uit partners, ex-partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden, en het ging om fysiek geweld, seksueel geweld, stalking en bedreiging. Met ingang van 2015/2016 wordt echter een ruimere definitie van huiselijk geweld gehanteerd: 'geweld dat wordt gepleegd door iemand uit de directe persoonlijke omgeving van het slachtoffer, waarbij het slachtoffer in een relatie van afhankelijkheid en/of onvrijheid staat ten opzichte van de pleger'. Hierbij is de kring van daders uitgebreid en kunnen bijvoorbeeld ook medewerkers van zorginstellingen en trainers/coaches van (sport) verenigingen huiselijk geweld plegen. Ook het geweld is breder gedefinieerd, waarbij nu expliciet 'benadeling van de gezondheid', 'emotionele/psychische verwaarlozing' en 'financiële uitbuiting' worden genoemd. Mogelijk leidt een bredere definitie tot de identificatie van een grotere groep HG-daders en een hogere recidiveprevalentie onder deze daders.

Om de achtergrondkenmerken en recidivepercentages van de veroordeelde HG-daders in perspectief te plaatsen worden deze gegevens afgezet tegen de cijfers van alle veroordeelde daders – ongeacht het type delict dat zij pleegden – in Nederland, de zogenoemde referentiegroep. Het is belangrijk om op te merken dat een directe vergelijking tussen de HG-daders en deze referentiegroep niet mogelijk is. De cijfers van de referentiegroep zijn enkel bedoeld om de cijfers van HG-daders in perspectief te plaatsen.

In overeenstemming met de werkwijze van de Recidivemonitor van het WODC is recidive geoperationaliseerd als 'een delict dat leidt tot een nieuwe strafzaak'. Met strafzaken worden zaken bedoeld die zijn afgedaan met een transactie, strafbeschikking of beleidssepot door het OM, of met een straf of maatregel opgelegd door de rechter én zaken die nog niet zijn afgedaan. Meer specifiek is gekeken naar de tweejarige recidiveprevalentie: het percentage personen van de onderzoeksgroep dat binnen twee jaar een delict heeft gepleegd dat leidde tot een nieuwe strafzaak. Bij de berekening van de recidiveprevalentie is allereerst gekeken naar de algemene recidive: een nieuwe strafzaak naar aanleiding van het plegen van enig delict. Naast de algemene recidive is ook gekeken naar drie meer specifieke recidivematen: geweldsrecidive (een nieuwe strafzaak naar aanleiding van het plegen van een geweldsdelict), HG-recidive (een nieuwe strafzaak naar aanleiding van het plegen van huiselijk geweld), en speciale recidive (een nieuwe strafzaak naar aanleiding van het plegen van dezelfde vorm van huiselijk geweld, te weten het opnieuw plegen van partner-, kinder- of oudermishandeling). De recidiveprevalentie is berekend met behulp van survivalanalyse, waarbij er gecorrigeerd is voor incapacitatie (i.e., de tijd die men vast zat in detentie als gevolg van de uitgangszaak waardoor recidive niet mogelijk was).

Om te zien hoe de tweejarige algemene en HG-recidive zich in de periode 2008 tot en met 2017 onder HG-daders heeft ontwikkeld, zijn naast de feitelijke recidivecijfers ook gecorrigeerde recidivecijfers berekend. Hierbij is rekening gehouden met verschuivingen in achtergrondkenmerken van de daders over de jaren heen. Dit is van belang omdat schommelingen in het recidiveniveau over tijd het gevolg kunnen zijn van verschuivingen in de samenstelling van de onderzoeksgroepen. Met de achtergronden van de daders kan immers ook het risicoprofiel van daders veranderen. De feitelijke recidivecijfers zijn door middel van een voorspellingsmodel bijgesteld.

Resultaten

Aantal veroordeelden

- Er is geen duidelijke trend in het aantal veroordeelde HG-daders waar te nemen in de periode van 2008 tot en met 2017. In de periode 2008 tot en met 2014 fluctueert het aantal van minimaal 6.634 veroordeelden in 2010 tot maximaal 8.248 veroordeelden in 2014. Van 2014 tot en met 2017 neemt het aantal daders echter geleidelijk af tot 6.330 – het laagste aantal sinds 2008.

Achtergrondkenmerken

- Mannen zijn in het cohort 2017 sterker oververtegenwoordigd onder daders van huiselijk geweld (90%) dan onder daders van criminaliteit in het algemeen (82%).
- Uit de strafrechtelijke voorgeschiedenis blijkt dat de veroordeelde HG-daders vaak al eerder met justitie in aanraking zijn gekomen en zich naast HG-delicten ook schuldig maken aan andere soorten delicten. Van de HG-daders veroordeeld in 2017 heeft 73% minimaal één eerdere strafzaak op zijn naam staan, 48% heeft minimaal één eerdere geweldstrafzaak en 22% heeft minimaal één eerdere HG-strafzaak.
- In bijna 80% van de HG-strafzaken in 2017 bestond het zwaarste huiselijk-geweldfeit waarvoor iemand veroordeeld is uit fysiek geweld, waarvan het merendeel eenvoudige mishandeling (73%).
- In het grootste gedeelte van de HG-strafzaken gaat het om partnermishandeling (49,8%), gevolgd door overig huiselijk geweld (36,6%), oudermishandeling (7,6%) en kindermishandeling (6%).
- De zwaarste afdoening in de HG-geweldstrafzaken in 2017 is in de meeste gevallen een werkstraf (34%) of een (voorwaardelijk of onvoorwaardelijk) beleidssepot (32%). Deze beleidssepots bestaan voor twee derde uit voorwaardelijke sepots.
- In absolute aantallen werd iets meer dan de helft (51%) van de HG-strafzaken in 2017 afgedaan in de Randstad. Afgezet naar het aantal inwoners per rechtsgebied is het aantal HG-strafzaken oververtegenwoordigd in Rotterdam (21% HG-strafzaken vs. 10% inwoners).
- Er zijn geen noemenswaardige ontwikkelingen waar te nemen in de achtergrondkenmerken van veroordeelde HG-daders over de periode 2008-2017. Dit geldt echter niet voor de zwaarste afdoening in HG-strafzaken, waarbij met name het aandeel beleidssepots in de periode 2008-2017 flink is toegenomen.

Recidive

- Van de veroordeelde HG-daders in 2017 heeft 29% binnen twee jaar een nieuwe strafzaak vanwege enig delict (algemene recidive), 14% een nieuwe strafzaak vanwege een geweldsdelict (geweldsrecidive), en 8% een nieuwe strafzaak vanwege een HG-delict (HG-recidive). Met betrekking tot de speciale recidive heeft 5% van de daders van partnermishandeling binnen twee jaar een nieuwe strafzaak vanwege partnermishandeling, 0,7% van de daders van oudermishandeling een nieuwe strafzaak vanwege oudermishandeling, en 0,3% van de daders van kindermishandeling een nieuwe strafzaak vanwege kindermishandeling.
- De algemene recidive onder alle veroordeelde daders in 2017 ligt ongeveer gelijk aan dat van HG-daders: 27% heeft binnen twee jaar een nieuwe strafzaak vanwege enig delict. De geweldsrecidive ligt met 8% beduidend lager onder alle veroordeelde daders.

Recidiveontwikkeling over de tijd

- Gekeken naar de recidiveontwikkeling over de tijd laat de tweejarige algemene recidive onder HG-daders een fluctuerende maar geleidelijk dalende trend zien, van 34% in 2008 tot 29% in 2017. De gecorrigeerde tweejarige algemene recidive daalt in deze periode ook van 34% tot 29%.
- De tweejarige HG-recidive blijft gedurende de periode 2008 tot en met 2017 ongeveer gelijk, met lichte fluctuaties tussen 9% in 2008 en 8% in 2017. De gecorrigeerde tweejarige HG-recidive blijft eveneens nagenoeg gelijk in deze periode: 10% in 2008 en 8% in 2017.

Beperkingen

De huidige studie kent enkele beperkingen. Een eerste beperking is dat het onderzoek gebruik maakt van gegevens uit de OBJD, waardoor enkel de criminaliteit die onder de aandacht komt van het OM en leidt tot een strafzaak in het onderzoek wordt meegenomen. Voor criminaliteit in het algemeen, maar in het bijzonder voor huiselijk geweld, geldt dat lang niet alle delicten ter kennis komen van de politie, en dat lang niet alle delicten die wel bij de politie bekend zijn geworden ook tot een veroordeling leiden. Een tweede beperking is dat er waarschijnlijk sprake is van een onderrapportage van het geregistreerde huiselijk geweld. Het is aannemelijk dat we niet alle HG-strafzaken hebben kunnen identificeren in de OBJD doordat de registratie diverse beperkingen kent. Het aantal veroordeelde HG-daders en de geregistreerde HG-recidive zal in werkelijkheid waarschijnlijk iets hoger liggen. De onderrapportage geldt in het bijzonder voor seksueel huiselijk geweld, waarbij het OM eerder zeden dan huiselijk geweld zal registreren en deze specifieke zaken dus niet geïdentificeerd zullen worden. Daarnaast is in 5% van de huiselijk geweldstrafzaken niet geregistreerd of het om partner-, kinder- of oudermishandeling, of overig huiselijk geweld gaat. Dus ook het aantal veroordeelde daders van partner-, kinder- en oudermishandeling, en de specifieke recidive zal een onderschatting betreffen.

Tot besluit

Deze derde en laatste recidivemeting wijst uit dat het aantal veroordeelde daders van huiselijk geweld tussen 2008 en 2014 fluctueerde en sinds 2014 is gedaald. Tevens blijkt dat de tweejarige algemene recidive onder HG-daders licht is gedaald in de periode van 2008 tot en met 2017, terwijl de huiselijk-geweldsrecidive ongeveer gelijk is gebleven in dezelfde periode.

Reflecterend op de resultaten van de huidige en de twee voorgaande recidivemetingen kunnen we stellen dat de achtergrondkenmerken van HG-daders in Nederland betrekkelijk stabiel zijn in de periode 2008-2017. Veroordeelde daders van huiselijk geweld zijn veelal mannen die al eerder met justitie in aanraking zijn gekomen en waarbij het huiselijk geweld in het merendeel van de gevallen bestaat uit fysiek geweld, en dan met name eenvoudige mishandeling. Wel dient benoemd te worden dat het aandeel voorwaardelijke en onvoorwaardelijke beleidssepots bij huiselijk-geweldstrafzaken in de periode 2008-2017 flink is toegenomen. Cijfers van het OM laten zien dat het aandeel huiselijk-geweldstrafzaken dat in eerste aanleg is afgedaan met een beleidssepot is toegenomen van gemiddeld 23% in de periode 2008-2010 tot en met 37% in de periode 2012-2014. Nieuw in deze derde en laatste recidivemeting is de uitsplitsing naar specifieke vormen

van huiselijk geweld, waaruit blijkt dat huiselijk geweldstrafzaken in 2017 in bijna de helft van de gevallen partnermishandeling betreffen, en in mindere mate oudermishandeling (8%) en kindermishandeling (6%).

Met betrekking tot de recidive van HG-daders kunnen we stellen dat de trendbreuk die in 2013 werd geconstateerd, waarbij de gecorrigeerde algemene recidive steeg, zich in de jaren hierop volgend niet doorzette. Zowel in de tweede als de huidige derde recidivemeting is immers een fluctuerende maar licht dalende trend waarneembaar. Met betrekking tot de gecorrigeerde huiselijk-geweldsrecidive concluderen we dat deze, net als in de periode 2008-2015, ook in de periode 2008-2017 ongeveer gelijk is gebleven.

Of de dader- en recidiveontwikkelingen toe te schrijven zijn aan het ingezette huiselijk-geweldbeleid kan op basis van de drie beschrijvende recidivemetingen onder HG-daders niet worden vastgesteld. Hoewel er in de analyses wordt gecontroleerd voor een aantal achtergrondkenmerken van HG-daders, zoals geslacht, leeftijd en kenmerken van de strafrechtelijke carrière, kunnen ook andere achtergrondkenmerken, zoals verslavingsproblematiek of psychosociale problematiek, van invloed zijn op de prevalentie en ontwikkeling van recidive. Bovendien is er geen rekening gehouden met macrofactoren zoals het criminaliteitsbestrijdingsbeleid, algemene ontwikkelingen in de criminaliteit, en registratie-effecten, terwijl ook deze een rol spelen bij de recidiveontwikkeling. Om meer zicht te krijgen op de invloed van het ingezette huiselijk-geweldbeleid is meer onderzoek naar de effectiviteit van verschillende aanpakken en interventies bij HG-daders in termen van recidive gewenst.